

УДК 582.35/99(477.82)

І. І. Кузьмішина – доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Л. О. Коцун – доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки;
В. П. Войтюк – доцент Волинського національного університету імені Лесі Українки;
Т. В. Фурс – студент Волинського національного університету імені Лесі Українки;
О. В. Бубало – молодший науковий співробітник Національного природного парку «Прип'ять – Стохід»

Географічний аналіз адвентивних видів рослин Національного природного парку «Прип'ять – Стохід» (Волинська область)

Роботу виконано на кафедрі ботаніки і садово-паркового господарства ВНУ ім. Лесі Українки, у Національному природному парку «Прип'ять – Стохід»

Охарактеризовано 64 види рослин адвентивної фракції національного природного парку «Прип'ять – Стохід» за походженням та часом занесення, серед яких переважають види із Середземномор'я та Північної Америки.

Ключові слова: Національний природний парк «Прип'ять – Стохід», адвентивні види рослин.

Кузьмішина І. І., Коцун Л. А., Войтюк В. П., Фурс Т. В., Бубало О. В. Географический анализ адвентивных видов растений Национального природного парка «Припять – Стоход» (Волинская область). Характеризуются 64 вида растений адвентивной фракции Национального природного парка «Припять – Стоход» за происхождением и временем занесения, среди каких преобладают виды из Средиземноморья и Северной Америки.

Ключевые слова: Национальный природный парк «Припять – Стоход», адвентивные виды растений.

Kuzmishyna I. I., Kotsun L. A., Vojtyuk V. P., Furs T. V., Bubalo O. V. The Geographical Analysis of Adventitious Plants of the National Natural Park «Pripyat – Stokhid» (Volyn Region). The characteristics of 64 species of plants from adventive fraction of the National Natural Park «Pripyat – Stokhid» in origin and time of entry is realized. The species from the Mediterranean and North America are dominated.

Key words: National Natural Park «Pripyat – Stokhid», adventive plant species.

Постановка наукової проблеми та її значення. Посилення антропологічного впливу на природні фітоценози призводить, з одного боку, до збіднення видового складу регіональних флор, з іншого – до засилля та натуралізації неаборигенних (адвентивних) видів рослин. Території, які трансформували люди, стали основою для їх вторгнення, звідки вони все частіше проникають у напів-природні та природні фітоценози, створюючи загрозу існуванню окремих видів або навіть нормальному функціонуванню окремих екосистем [7]. Особливо це стосується об'єктів природно-заповідного фонду, де експансія адвентивних видів може призвести до різкої зміни видового складу унікальних природних територій.

Національний природний парк «Прип'ять – Стохід» (НППС), який об'єднав заповідні об'єкти Любешівського району Волинської області, створений наказом Президента України № 699/2007 13 серпня 2007 р. [6]. Загальна площа парку становить 39315,5 га, у тому числі 5961,93 га земель, що надаються йому в постійне користування. Північна межа парку проходить по кордону із Республікою Білорусь, східна – із сусідньою Рівненською областю, західна – із адміністративними межами Ратнівського району Волинської області. У структурі земель парку найбільше боліт (43 %) та лісових угідь (35 %). Чагарникова рослинність і водний фонд займають, відповідно, 16 % і 6 % площі парку. Згідно з флористичним районуванням НППС належить до Південнополіського округу Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейської області [3], а з геоботанічним – до Ковель-

сько-Сарненського округу Поліської підпровінції Східноєвропейської провінції Європейської широколистянолісової області [2].

Аналіз останніх досліджень із цієї проблеми. Процеси адвентизації створюють реальну загрозу фіторізноманітності території України. За рівнем адвентизації флори Україна займає досить високе місце серед інших країн світу (види адвентивних рослин становлять щонайменше 14 % загальної кількості видів флори країни). За даними досліджень, адвентивна фракція спонтанної флори України нараховує понад 830 видів судинних рослин [7].

Адвентивні види рослин відіграють позитивну роль у збільшенні видового складу території, перешкоджаючи ерозії ґрунтів. Проте вони поширюються не тільки на антропогенно порушених екотопах, а все частіше вкорінюються в природні угруповання, створюючи загрозу існуванню окремих аборигенних видів.

Вивчення процесів адвентизації флори здійснюється в контексті Конвенції про збереження біорізноманіття (Rio de Janeiro, 1992), Конвенції ООН із проблем не аборигенних видів (UN/Norway Conference of Alien Species, Trondheim, 1996), Міжнародного форуму з екологічних проблем фітоінвазій (4th International Conference on Ecology of invasion of Alien Plants, Berlin, Germany, 1997).

Мета дослідження – провести інвентаризацію та географічний аналіз адвентивної фракції судинних рослин НПППС.

Матеріали й методи. На основі критичного опрацювання польових досліджень, проведених протягом 2008–2011 рр. та доповнених матеріалами гербарного фонду кафедри ботаніки і садово-паркового господарства Волинського національного університету ім. Лесі Українки (м. Луцьк, LUU), а також літературних джерел [1; 4; 8; 9] у парку виявлено 64 адвентивні види рослин. Дослідження проводили протягом вегетаційного періоду, використовуючи загальноприйняті методи флористичних досліджень: польові (детально-маршрутні обстеження, напівстаціонарні), камеральні (обробка гербарного матеріалу, опрацювання літературних джерел, методи математичної статистики). Назви видів і родів наведено відповідно до правил «Міжнародного кодексу ботаничної номенклатури», урахувавши праці [5; 10].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. За результатами географічного аналізу (табл. 1) на досліджуваній території виявлено переважання адвентивних видів із середземноморським (17 видів, або 26,6 % їх загальної кількості) та північноамериканським походженням (11; 17,2 %), серед яких – кропива жалка (*Urtica urens* L.), мильнянка лікарська (*Saponaria officinalis* L.), клен ясенелистий (*Acer negundo* L.). Середню частину спектра посіли групи з 3–8 видів: середземноморсько-ірано-туранські (8; 12,5%), ірано-туранські (7; 10,9 %), азійські та південно-східноазійські види (по 3; 4,6 %). Вихідці із понад 10 географічних центрів становлять майже четверту частину адвентивних видів (15; 23,6 %).

Таблиця 1

Адвентивні види флори Національного природного парку «Прип'ять – Стохід»

Розподіл видів рослин				
Регіон	за походженням		за часом занесення	
	кількість видів		кількість видів	
	абсолютна	відносна, %	археофіт	кенофіт
1	2	3	4	5
Середземноморський	17	26,6	13	4
Північноамериканський	11	17,2	–	11
Середземноморсько-ірано-туранський	8	12,5	7	1
Ірано-туранський	7	10,9	7	–
Азійський	3	4,6	2	1
Південно-східноазійський	3	4,6	1	2
Південноамериканський	2	3,1	–	2
Європейський	2	3,1	–	2
Євразійський	2	3,1	2	–
Центральноазійський	2	3,1	1	1

Закінчення таблиці 1

1	2	3	4	5
Індо-малайський	1	1,6	1	–
Східносередземноморський	1	1,6	1	–
Антропогенний	1	1,6	1	–
Кавказький	1	1,6	–	1
Малоазійський	1	1,6	1	–
Східноазійський	1	1,6	–	1
Середземноморсько-східнотуранський	1	1,6	1	–
Усього	64	100	38	26

За часом занесення, згідно з прийнятою класифікацією [7], серед адвентивної фракції флори досліджуваної території переважають археофіти (занесені до кінця XVI ст.) – 38 видів, або 59,4 % загальної кількості видів (табл. 1). Більшість археофітів походить із Євразії – Середземноморський, Середземноморсько-ірано-туранський, Ірано-туранський, Євразійський, Центральнопівнічноазійський, Індо-малайський, Східносередземноморський, Малоазійський та Середземноморсько-східнотуранський центри походження. Кенофіти мають три центри – Американський (Північно- та Південноамериканський), Європейський (Європейський і Кавказький) та Східноазійський (Південно-східноазійський і Східноазійський), серед яких більшість належить Американському центру – 13 видів (20,1 %).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Адвентивна фракція флори НПППС формується переважно за рахунок видів двох материків – Євразії та Північної Америки. Відповідно, вона має середземноморське, середземноморсько-ірано-туранське, ірано-туранське та північноамериканське походження (43; 67,1 %). Причому євразійське походження мають переважно археофіти (27; 42,2 %), що свідчить про більш ранній час занесення й кращі можливості для адаптації в нових умовах. Кенофіти за кількістю видів відзначаються переважанням одного центру походження – Північноамериканського. Для контролю за подальшим збалансованим розвитком досліджуваної адвентивної флори слід установити моніторинг біорізноманітності фітобіоти НПППС.

Список використаної літератури

1. Андрієнко Т. Л. Флористичне та ценотичне різноманіття проектного національного парку «Прип'ять – Стохід» / Т. Л. Андрієнко, О. І. Прядко // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – № 11, ч. 2. – 2007. – С. 132–140.
2. Геоботанічне районування Української РСР / [відп. ред. А. І. Барбарич]. – К. : Наук. думка, 1977. – 304 с.
3. Заверуха Б. В. Сосудистые растения / Б. В. Заверуха // Природа Украинской ССР. Растительный мир / [отв. ред. Ю. Р. Шеляг-Сосонко]. – К. : Наук. думка, 1985. – С. 20–46.
4. Національний природний парк «Прип'ять-Стохід». Рослинний світ / [під заг. ред. Т. Л. Андрієнко]. – К. : Фітосоціоцентр, 2009. – 86 с.
5. Определитель высших растений Украины / [отв. ред. Ю. Н. Прокудин]. – К. : Фітосоціоцентр, 1999. – 548 с.
6. Природно-заповідний фонд Волинської області / [упоряд. М. Химин]. – Луцьк : Ініціал, 1999. – 48 с.
7. Протопопова В. В. Синантропная флора Украины и пути ее развития / В. В. Протопопова ; [отв. ред. Д. Н. Доброчаева]. – К. : Наук. думка, 1991. – 204 с.
8. Результати інвентаризації флори / Т. Л. Андрієнко, В. І. Щербак, О. І. Прядко та ін. // Літопис природи. Кн. 1 : 2008 рік. – Любешів : [б. в.], 2009. – С. 44–63.
9. Список судинних рослин флори Волинського Полісся / [Коцун Л., Романюк Н., Кузьмішина І. та ін.] // Природа Західного Полісся і прилеглих територій : зб. наук. пр. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2006. – № 3. – С. 170–211.
10. Mosyakin S. L. Vascular plants of Ukraine. A nomenclature checklist / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk ; [red. S. L. Mosyakin]. – Kyiv, 1999. – XXIV + 345 p.

Статтю подано до редколегії
18.10.2011 р.